

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЕМОЦІЙ ЗА ДОПОМОГОЮ ВИГУКІВ ТА ЕМОТИВНО-ОЦІННОЇ ЛЕКСИКИ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ АВТОРІВ-ЖІНОК

Анотація. Досліджено лексико-семантичні засоби, що виражають емотивність в англomовних творах авторів-жінок XIX та XXI століття. Виділено емотивно-марковані контексти, в яких реалізується емотивність за допомогою вигуків та емотивно-оцінної лексики. Здійснено співвідношення та аналіз їхньої текстової реалізації та функціонування. Охарактеризовано емотивно-експресивне функціонування вигуків в діалогічному мовленні художніх персонажів досліджуваних творів. Проаналізовано вираження позитивних та негативних емоцій за допомогою емотивно-оцінної лексики. Дослідження проведено з урахуванням гендерної та соціокультурної приналежності нараторів. Встановлено, що вигуки налічують 128 репрезентацій, що становить 47% та емотивно-оцінна лексика налічує 142 приклади, що становить 53% від усіх лексико-семантичних засобів, що виражають емотивність в досліджуваному матеріалі.

Ключові слова: емотивність, позитивні емоції, негативні емоції, лексико-семантичні засоби, вигуки, емотивно-оцінна лексика.

Tsyntar Natalia

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

VERBALIZATION OF EMOTIONS WITH THE HELP OF INTERJECTIONS AND EMOTIVE-EVALUATIVE LEXIS IN ENGLISH LITERARY DISCOURSE OF THE FEMALE WRITERS

Summary. The article deals with the investigation of the lexico-semantic means that express emotivity in English literary discourse of the female-writers of XIX and XXI cc. The verbal interaction of the communicants involves the exchange not only of knowledge and ideas but also actions and emotions. Subjectivity is an integral part of the communicative act. We have analysed two groups of the corresponding linguistic means: interjections and emotive-evaluative lexis. Nowadays the research of the problem of the language and emotions interaction is one of the priorities in modern linguistics. The influence of the sociocultural and gender identity of the speakers on the choice of interjections and emotive-evaluative vocabulary in the communicative process has not yet been fully investigated. The aim of the investigation is to study lexical and semantic means of representation of emotivity in the English prose texts of the female writers of XIX and XXI c. Interjections as a means of expressing emotions express only the degree of intensity of emotivity. The real meaning of the latter is revealed only during the communicative act via appropriate intonation and additional kinetic (motor) and mimic means (facial expressions, gestures). In the literary text, the meaning of the interjection is revealed by the content of the statement conveyed by the lexical meaning of the other words. The obtained data of interjections (128 representations, which is 47% of the total number of lexico-semantic means expressing emotivity in the texts of the female authors) reveal the tone of various emotions, both positive and negative, the definition of which is possible only in the context. Emotive-evaluative lexis includes 142 examples (86-XIX century and 56-XXI century), representing 53% of all lexical-semantic means of expressing emotivity in the investigation of the texts of the female authors. Thus, the lexico-semantic means of direct nomination of emotivity showed that the female authors of the XIX century more often used interjections and emotive-evaluative lexis to express emotions of the characters, and the author's attitude to the depicted events and heroes. Diachronic and comparative approaches to the study provided a deep insight into cognitive and mental features of the discourse of various literary epochs, taking in consideration the socio-cultural and gender aspects of the narrators. We consider a comparative study of the emotivity of the prose texts of female and male authors to be perspective.

Keywords: emotivity, positive emotions, negative emotions, lexico-semantic means, exclamations, emotive-evaluative vocabulary.

Постановка проблеми. Ще на початку XIX ст. В. фон Гумбольдт зауважив, що мова як діяльність людини наскрізь пронизані почуттями. До середини 70-х років минулого століття проблема мовної концептуалізації і вербалізації емоцій, не привертала особливої уваги мовознавців. В наш час лінгвістика знову звернулася до його вчення, що закликала вивчати мову в тісному зв'язку з людиною. Безумовно, що в усі часи люди відчували, відчують і відчуватимуть одні й ті ж емоції: щастя, горе, любов, розчарування та інші. Так як мова не є дзеркальним відображенням світу, то світ емоцій і набір мовних засобів, що їх відображають, не можуть повністю збігатися. З посиленням антропоцентричного підходу до вивчення даної проблематики, лінгвістика висуває у центр дослідження особис-

тість людини. Вербальна взаємодія комунікантів передбачає обмін не тільки знаннями та ідеями, а й дій емоціями. Суб'єктивність є невід'ємною складовою комунікативного акту. Функціонування мови поза емоціями неможливе, тобто «будь-яка мовленева дія стимулюється емоцією та відбувається на відповідному емоційному тлі» [2, с. 36]. Отже, емоція є основним складником комунікативного процесу, оскільки впливає на формування діалогічного тексту. Зараз дослідження проблеми взаємодії мови та емоцій є одним з пріоритетних напрямків сучасної лінгвістики. Науковців насамперед цікавить класифікація емотивної лексики, емотивність на синтаксичному рівні, емотивність художнього тексту, з урахуванням соціокультурної специфіки вербального та невербального прояву емоцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Генрі Суїт ще ХІХ столітті створив фундаментальну граматику англійської мови, наголошуючи, що в першу чергу слід досліджувати саме усне мовлення, яке є первинним щодо писемного у будь-якій лінгвокультурній спільноті. Вигуки та емотивно-оцінна лексика належать до первинного мовлення. Дослідженню взаємодії мови та емоцій присвятили свої праці В. Виноградова, В. Шаховський, О. Потєбня, Е. Гоффман, Ш. Баллі, М. Брєаль, В. Гіннекен та інші. І.В. Арнольд зазначає: фігури мовлення (засоби виразності) не створюють образів, а підвищують виразність мовлення за допомогою особливих синтаксичних структур, таких як інверсія, риторичне запитання, паралельні конструкції, контраст тощо [1, с. 54]. Сучасний лінгвіст Л.П. Єфімов називає експресивними засобами такі фонетичні, лексичні, морфологічні та синтаксичні одиниці та форми, що підсилюють емоції у мові та мовленні [3, с. 132].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Не маючи лексичного і граматичного значення, вигуки є економними і концентрованими виразниками почуттів і емоцій, волевиявлень і спонукань, позитивної чи негативної оцінки, ставлення мовця до осіб, подій, явищ, предметів. Уміле використання емотивно-оцінної лексики у у художньому дискурсі урізноманітнює мовлення, робить його емоційно насиченим і виразним, барвистим. Так як англійська мова сьогодні є *lingua franca*, то інтерес до відтворення емотивної сторони у мови серед лінгвістів становить чималий інтерес. Вплив соціокультурної та гендерної приналежності мовців на вибір вигуків та емотивно-оцінної лексики в процесі комунікації досі ще не повністю досліджений.

Формування цілей статті. Головною метою даної роботи є дослідження лексико-семантичних засобів репрезентації емотивності на матеріалі англомовних прозових творів авторів-жінок ХІХ та ХХІ ст., а саме «Агнес Грей» А. Бронте, «Маленькі Жінки» Л.М. Олкот, «Любов матері» Р. Харіс, «Коли нам було важко» Ш. Мендельсон. Вплив гендерної та соціокультурної приналежності авторів на вибір лексико-семантичних засобів для передачі емотивності твору – є одним з основних напрямків нашого дослідницького інтересу.

Виклад основного матеріалу. Соціокультурним аспектам емоцій тривалий час не приділяли належної уваги як в психолінгвістиці, так і в лінгвістиці зокрема. У мовознавстві в даний час добре закріпилися принципи антропоцентричності мови, мовна форма почала розглядатися як відображення структур людської свідомості, як спосіб об'єктивної етнокультурної інформації. Типовим об'єктом для лінгвокультурних розвідок останнього часу виступають національно-мовні картини світу. Це зумовлено тим, що різні народи світу мають специфічне бачення світу, і відповідно порізному відображають у своїх мовах навколишню реальність. Вважають, що національно-специфічне відображення може бути раціональним та емоційним. Як психологи, так і антропологи сходяться на думці, що емоції підпадають під вплив соціальних і культурних чинників [5, с. 243].

Емоції як компонент культури тісно пов'язані з когніцією та здатністю кожної мови до їхньої вербалізації. В даний час проблема національ-

но-культурної специфіки вираження емоцій є предметом особливої уваги вчених і визначене одним із пріоритетних напрямів сучасних лінгвістичних досліджень [4, с. 56].

Виразення національно-культурної специфіки відбувається на всіх без винятку рівнях мови. Однак найбільший інтерес у цьому питанні викликає вокабулярний багаж мови, який найбільш яскраво відображає унікальність культури [5, с. 86]. Вчені десятиліттями досліджують специфіку світобачення, світовідчуття та світооцінку, які знаходять своє відображення у лексичній семантиці різних мов.

Емоції, які реалізуються в мові, присутні у свідомості певної лінгвокультурної спільноти. Лексика емоцій у різних культурах має свої типологічні характеристики: емоції соціально та культурно детерміновані. Дана думка започаткована В. Гумбольдтом і саме тепер набуває популярності. У свій час вчений говорив про те, що в мові відображаються почуття та думки народу, який розмовляє цією мовою. Форма кожної мови тісно пов'язана з духовними задатками народу, який нею розмовляє, і є неповторним індивідуальним утворенням. Різні мови, за В. Гумбольдтом, це різні світобачення, оскільки мова не здійснює прямого відображення світу, а лише є «інтерпретацією» світу людиною [1, с. 56].

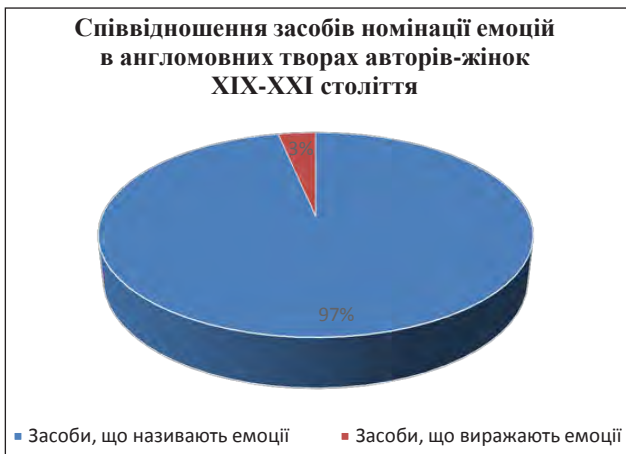
Пряма лексико-семантична номінація емотивності в досліджуваних творах реалізована в емотивно-маркованих контекстах (ЕМК) лексичними засобами, що виражають емоції, тобто вигукми та емотивно-оцінною лексикою, які репрезентують емотивність тексту, як у прямій мові художніх персонажів, так і в словах автора.

У цьому дослідженні загальна кількість лексичних засобів, що виражають емоції у творах авторів-жінок, значно менша, ніж кількість лексичних засобів, що називають емоції. В таблиці 1 показано, що таких засобів у виділених ЕМК, нараховано 270 одиниць (162 – ХІХ ст., 108 – ХХІ ст.), що становить лише 7% (табл. 2) від усіх засобів прямої лексико-семантичної номінації емотивності в проаналізованих художніх творах авторів-жінок.

Таблиця 1
Лексико-семантичні засоби прямої номінації емотивності у творах авторів-жінок

Століття	Засоби лексико-семантичної номінації	Кількість вживання засобів	Частка (%) загальної кількості засобів
ХІХ	Називають емоції	1993	57
	Виражають емоції	162	4
ХХІ	Називають емоції	1252	36
	Виражають емоції	108	3
Всього		3515	100

Вигуки, як засоби вираження емоцій, а не називання їх, є одиницями багатозначними і узагальненими, тільки виражають ступінь інтенсивності емотивності. Реальне значення їх розкривається тільки в ситуації усного мовлення відповідною інтонацією та додатковими кінетич-

ними (руховими) та мімічними засобами (мімікою, жестами). У художньому тексті значення вигуку конкретизується змістом висловлення, переданим через лексичне значення інших слів. В писемному мовленні вигуки, як правило, передаються в окличних реченнях прямої мови.

Наприклад, **вигуки** (128 репрезентацій, що становить 47% від загальної кількості лексико-семантичних засобів, що виражають емотивність у творах авторів-жінок) *ah* «а», *ho* «ого», *o* «о», *oh* «о», *hooray* «ура», *alas* «ах», *ha* «ха», *ay* «ой», *eh* «ех», *hey* «ей» та інші підсилюють тон різних емоцій, як позитивних, так і негативних, визначення яких можливе лише в контексті. Деякі вигуки своїм семантичним значенням вказують на тон емоції, позитивний чи негативний. Наприклад, позитивний вигук *hooray* «ура» сигналізує і про тон емоції, і про її тип, позитивний *radість*:

'Hooray!' says Claudia to one guest, then another. [9, с. 2].

Вигуки не називають емоції, а безпосередньо виражають їх. Водночас вони не є просто звуками, а осмисленими елементами дискурсу. В живому мовленні вони можуть доповнюватися мімікою, жестами, інтонацією, а в художньому творі розкриваються в контексті опису невербальних проявів емотивного стану.

Розглянемо приклад в наступному ЕМК з роману А. Бронте «Агнес Грей», де тільки зміст усього ЕМК цілком допомагає визначити причину емоційної напруги та тип емоції:

'Oh, ho, Miss Grey! you're come at last, are you?' [7, с. 174]

Два різних вигуки *oh* «о», *ho* «ого» підсилюють прояв емоції «здивування» міс Мурей, викликаній довгоочікуваною появою міс Грей.

Наступний ЕМК з роману Р. Харіс передає емоцію «хвилювання», підсилену як вигуком *oh* «о», так і прикметниками *poor* «бідна» та

heartbroken «нешасна», які характеризують почуття та ставлення Мабел Вінтер до Грегора та його дружини:

'Oh, my poor dear sister-in-law, she will be heartbroken. And so will Gregory,' Mabel Winter gasped. [8, с. 26]

Щоб підсилити емоцію, Л. Олкот в романі «Маленькі жінки» вживає триразове повторення вигука *oh* «о» в окличному реченні, що вказує на високий ступінь інтенсивності емоції, і відповідно увиразнює емоційне забарвлення тексту. Дієслово *wailed* «завила» та дієприслівниковий зворот *looking with despair* «дивлячись у відчай» конкретизують тип емоції «відчай»:

'Oh, oh, oh! What have you done! I'm spoiled! I can't go! My hair, oh, my hair! wailed Meg, looking with despair at the uneven frizzle on her forehead [6, с. 25].

У зразках досліджуваного матеріалу авторів-жінок часто вигуки супроводжуються звертаннями, які прямо вказують на особу чи об'єкт, на які спрямована експресивність мовця:

'Oh, Richard!' exclaimed she, on one occasion, 'if you would but dismiss such gloomy subjects from your mind, you would live as long as any of us – at least you would live to see the girls married, and yourself a happy grandfather, with a canty old dame for your companion.' [7, с. 86]

'Hey, you,' says the voice at the other end and her heart, unprepared, leaps with love. [9, с. 255]

'Ay, sir; it's a pity!' [7, с. 163]

В наступному ЕМК вигук *humph* «гм» виражає невпевненість:

'Humph! my beau must be an Adonis indeed, Matilda, the admired of all beholders, if I am to be contented with him alone.' [7, с. 197]

В нашій вибірці з творів авторів-жінок зафіксовано наступні лексико-семантичні засоби прямої номінації емотивності релігійного походження, які виконують функцію вигуків у дискурсі:

'Heavens! How very generous!' she exclaimed, her eyes widened. [8, с. 405] – захоплення;

'God bless you, sir! cried the grateful old woman, ready to weep for joy.' [7, с. 161] – радість;

'By gum!' [7, с. 78] – впертість;

'Oh, my God!' [9, с. 120] – паніка;

'For God's sake, what the hell are you doing?' [9, с. 111] – злість;

'O mercy! What a wretch!' [7, с. 120] – огида;

'What, in the devil's name, can you be thinking about?' [7, с. 64] – роздратування;

'Bloody hell!' [9, с. 111] – злість;

'She's your first cousin, dammit!' [8, с. 4] – злість;

'To hell with that!' [8, с. 293] – злість, роздратування;

'Holy Mary, Mother of God!' [8, с. 195] – страх;

'Jesus!' [9, с. 78] – жах.

Таблиця 2

Лексико-семантичні засоби, що виражають емотивність у творах авторів-жінок

Тип засобів лексико-семантичної номінації	Кількість	Частка (%)	Кількість	Частка (%)	Загальна кількість по типу	Загальна частка (%)
Вигуки	76	47	52	48	128	47
Емотивно-оцінна лексика	86	53	56	52	142	53
Всього	162	100	108	100	270	100

Вищенаведені англійські вигуки релігійної тематики вербалізують як негативні емоції *гніву, злості, страху*, так і позитивні емоції *радості, захоплення*, що залежить від конкретного емотивно-маркованого контексту. В англійській лінгвокультурі для вербалізації негативних емоцій *гніву, страху, ненависті*, традиційно використовують лексеми *Jesus* «Ісус», *Mother of God* «Матір Божя», *devil* «диявол», *hell* «пекло» та інші, трансформуючи їх у вигуки. Оскільки використання лексичних одиниць *devil, hell* релігій та суспільство не схвалюють, то їх часто замінюють вигукові евфемізми, які більш «м'яко» вербалізують зазначені слова, наприклад: *damn, dickens, Sam Hill* та інші. До прикладу, емоція негативного здивування прослідковується в наступному ЕМК, яка підсилена реплікою *Hey! Why, what the dickens has come to the fellow?* «Ей! Та що за чорт вселився в хлопця?»:

'Hey! Why, what the dickens has come to the fellow?' said the old gentleman, as Laurie came running downstairs and brought up with a start of surprise at the astonishing sight of Jo arm in arm with his redoubtable grandfather. [6, с. 51].

Емотивно-оцінна лексика налічує 142 приклади (86 – XIX ст. та 56 – XXI ст.), що становить 53% від усіх лексико-семантичних засобів, що виражають емотивність у досліджуваних творах авторів-жінок (табл. 2).

Такі слова як *wonderful* «чудовий», *happy* «щасливий», *lucky* «везучий», *glad* «радий», *gorgeous* «розкішний», *angel* «ангел» характеризують наступні позитивні емоційні стани художніх персонажів у виділених ЕМК – *радість, щастя, захоплення, співчуття*:

'That's wonderful!' [8, с. 312];

'Well, I'm glad you rang.' [9, с. 293];

'Laurie, you're an angel!' [6, с. 173];

'Poor Mother! What helped you then?' [7, с. 76].

ЕМК з роману Ш. Мендельсон «Коли нам було важко» *'Come in! says Claudia, waving her guests through. 'Sweetheart, how gorgeous you look.'* [9, с. 5] передає дві емоції головної героїні Клау-

дії одночасно – *любов sweetheart* «дорога» та *захват gorgeous* «розкішна».

Негативні емоції – «роздратування», «зневага», «обурення», «відраза» тощо – представлені лайливою та сварливою лексикою *stupid ass* «тупий осел», *rogue* «негідник», *traitor* «зрадник», *rascal* «негідник», *fiddlestick* «дурниця», *poppycock* «нісенітниця», *rubbish* «маячня», *pepper pot* «пихатий», *stupid* «тупий», *despicable* «підлий», *idiot* «ідіот» та інші в окличних реченнях, що вказує на високий ступінь емоційності художнього персонажу. Наприклад:

'Stupid ass!' cried she, throwing herself back again in the seat. [7, с. 211];

'Build bridges. Shore up ruins. Act, you idiot, act!' [9, с. 279];

'What pepper pots you are!' sighed Jo. [6, с. 196];

'You are so utterly despicable I can hardly bear to talk to you. [8, с. 174];

'Poppycock! Stop imagining things,' her husband interrupted sharply. [8, с. 38];

'You rogue! You traitor! Jo, how could you! cried the three girls. [6, с. 100]

Антитеза в наступному прикладі підсилює самокритику сестер в романі «Маленькі жінки» А. Бронте:

'We are a set of rascals this morning, but we'll come home regular angels.' [6, с. 34].

Висновки з даного дослідження і перспективи. Отже, дослідження лексико-семантичних засобів прямої номінації емотивності показало, що автори-жінки XIX століття частіше вживали вигуки та емотивно-оцінну лексику для вираження як емоцій художніх персонажів, так і ставлення автора до відтворюваних подій та героїв. Діахронічний та компаративний підхід до вивчення даного питання допомагає глибше зрозуміти когнітивно-ментальні особливості дискурсу різних літературних епох з урахуванням соціокультурного та гендерного аспекту нараторів. Перспективним вважаємо порівняльне дослідження емотивності творів авторів-жінок та авторів-чоловіків.

Список літератури:

1. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка. *Стилистика декодирования*. Москва, 2009. 384 с.
2. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. Москва, 2008. 144 с.
3. Єфімов Л.П. Стилистика англійської мови і дискурсивний аналіз. *Учбово-методичний посібник*. Вінниця, 2004. 240 с.
4. Чабаненко В.А. Стилистика экспресивных засобів української мови. Запоріжжя, 2002. 351 с.
5. Шаховский В. И. Лингвистична теорія емоцій: монографія. Москва, 2008. 326 с.
6. Alcott L. (1996). *M. Little Women*. London, 217 p.
7. Bronte A. (1996). *Agnes Grey*. London, 303 p.
8. Harris R.A. (2007). *Mother's Love*. London, 424 p.
9. Mendelson Ch. (2008). *When we were bad*. London, 325 p.

References:

1. Arnold I.V. (2009). *Stylistika sovremennogo angliyskogo yazyka* [Stylistics of modern English language]. *Stylistika dekodirovaniya*. Moskva, 384 p.
2. Galperin I.R. (2008). *Tekst kak object lingvisticheskogo issledovaniya* [Text as an object of the linguistic investigation]. Moskva, 144 p.
3. Yefimov L.P. (2004). *Stylistyka angliyskoi movy i diskursyvnyi analiz*. *Uchbovometodychniy posibnyk*. Vinnytsia, 240 p.
4. Chabanenko V.A. (2002). *Stylistyka ekspresyvnyh zasobiv ukrayinskoyi movy* [Stylistics of expressive means of Ukrainian language]. Zaporizhzhia, 351 p.
5. Shakhovskiy V.I. (2008). *Lingvistychna teoriya emotsiy: monografia* [Linguistic theory of emotions]. Moskva, 326 p.
6. Alcott L. (1996). *M. Little Women*. London, 217 p.
7. Bronte A. (1996). *Agnes Grey*. London, 303 p.
8. Harris R.A. (2007). *Mother's Love*. London, 424 p.
9. Mendelson Ch. (2008). *When we were bad*. London, 325 p.